

· ปรากฏชาวบ้านกับกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพในการพึ่งตนเองของเกษตรกร :
กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยอีสาน

นางสาวรานี บำเพ็ชร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา)
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2549
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

LOCAL WISDOM LEADERS AND CAPACITY - BUILDING PROCESS FOR
SELF- RELIANCE OF AGRICULTURISTS : A CASE STUDY OF MAHASHEVALAI ISAN

Miss Ranee Bumpet

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Human and Social Development
(Interdisciplinary Program)

Graduate School

Chulalongkorn University

Academic Year 2006

Copyright of Chulalongkorn University

492261

รานิ บำเพ็ชร: ปราชญ์ชาวบ้านกับกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพในการพึ่งตนเองของ
เกษตรกร: กรณีศึกษามหาชีวลัยอีสาน (LOCAL WISDOM LEADERS AND
CAPACITY-BUILDING PROCESS FOR SELF-RELIANCE OF AGRICULTURISTS :
A CASE STUDY OF MAHASHEVALAI ISAN) อ.ที่ปรึกษา: ดร.นฤมล บรรจงจิตร,
138 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายปราชญ์
ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสานกับมหาชีวลัยอีสาน ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อการ
พึ่งตนเอง 2) เพื่อศึกษาวิธีการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพการพึ่งตนเองตาม
แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของมหาชีวลัยอีสาน 3) เพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของ
เกษตรกรเกี่ยวกับการพึ่งตนเองเมื่อเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาศักยภาพกับมหาชีวลัยอีสาน โดย
ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพจากการเก็บตัวอย่างข้อมูลเชิงลึกและการสนทนากลุ่ม โดยเก็บข้อมูลใน
พื้นที่ตั้งแต่ เดือนเมษายน พ.ศ.2548-เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2550

ผลการศึกษาพบว่า

- 1) เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสานกับมหาชีวลัยอีสานมีความสัมพันธ์จาก
การมีเป้าหมายเดียวกัน โดยมีการสร้างกระบวนการเรียนรู้จากกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และ
การติดต่อสื่อสารกัน
- 2) วิธีการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพการพึ่งตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจ
พอเพียงของมหาชีวลัยอีสาน มี 4 ขั้นตอน คือ 1.การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ 2.การสร้างความรู้
และการปรับแนวคิด 3.การสร้างพันธมิตรและแนวร่วม 4.การเผยแพร่และขยายผลความรู้
- 3) การเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาศักยภาพกับมหาชีวลัยอีสานได้ทำให้เกษตรกรได้เรียนรู้ที่
จะเปลี่ยนแปลงวิถีคิดและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการผลิตของตน จากการผลิตเกษตรแบบเชิงเดี่ยว
เป็นการผลิตแบบผสมผสานโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่ง
ได้ทำให้เกษตรกรบางส่วนก้าวไปสู่การพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจมากขึ้น

สาขาวิชา.....พัฒนามนุษย์และสังคม.....ลายมือชื่อนิติ..... *อนันท์ วิชาพร*
ปีการศึกษา.....2549.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..... *Ignacio*

4689139020: MAJOR HUMAN AND SOCIAL DEVELOPMENT

KEY WORD: LOCAL WISDOM LEADERS / CAPACITY - BUILDING / SELF-RELIANCE

RANEE BUMPET: LOCAL WISDOM LEADERS AND CAPACITY-BUILDING
PROCESS FOR SELF-RELIANCE OF AGRICULTURISTS : A CASE STUDY OF
MAHASHEVALAI ISAN. THESIS ADVISOR: NARUEMOL BUNJONGJIT, Ph.D.
138 PP.

The objectives of this thesis are, firstly, to study the relationship among leaders of local wisdom network, the northeastern multi-lateral partnership and Mahashevalai Isan in building self-reliance in the learning process.

Secondly, to study the learning process for the development of self-reliance potential by using the sufficiency economy of Mahashevalai Isan.

Thirdly, to study the behavior change of the agriculturists on the adoption self-reliance methods after participating in the capacity building process of Mahashevalai Isan.

The study was carried out using qualitative research methods including in-depth interview and focus group discussions starting from April 2005 to February 2007.

The results of the study show that (1) The local wisdom network, the northeastern multi-lateral partnership and Mahashevalai Isan have share the same goals and objectives. They adopted a similar learning process and communicated with each other. (2) The adoption of sufficiency economy in the learning process to develop self-reliance potential at the Mahashevalai Isan included four components : development of learning skills ; conceptual transformation and knowledge building ; alliance and co-operation building ; and dissemination and replication of knowledge. (3) After participating in the capacity-building process of Mahashevalai Isan , agriculturists have changed their thinking and practice from monocropping to integrated agricultural production through the practical experience and interactive learning process. So far , some of them have become more self-reliance in economic aspect.

Field of study: Human and Social Development

Academic year:..... 2006.....

Student's signature.....

Advisor's signature.....

Ranee Bumpet
Naruemol Bunjongjit

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฅ

บทที่

1	บทนำ.....	1
	1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
	1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	4
	1.3 ขอบเขตของการศึกษา.....	4
	1.4 วิธีการศึกษา.....	5
	1.5 นิยามศัพท์.....	9
	1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	10
2	ทบทวนวรรณกรรม.....	12
	2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	12
	2.1.1 แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา.....	12
	2.1.2 แนวคิดการพึ่งตนเอง.....	18
	2.1.3 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง.....	25
	2.1.4 แนวคิดการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้.....	30
	2.1.5 แนวคิดการจัดการความรู้.....	36
	2.1.6 แนวคิดเครือข่ายการเรียนรู้.....	40
	2.2 การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-9.....	42
	2.3 งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง.....	53
	2.4 กรอบแนวคิดในการศึกษา.....	61

บทที่	หน้า
3	ข้อมูลเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสานและมหาชีวาลัยอีสาน ... 64
3.1	เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน..... 64
3.1.1	ความเป็นมา..... 64
3.1.2	หลักการและการดำเนินงาน..... 71
3.2	มหาชีวาลัยอีสาน..... 74
3.2.1	ความเป็นมา..... 74
3.2.2	เป้าหมายและการดำเนินงาน..... 76
4	ผลการศึกษา..... 79
4.1	ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสานและมหาชีวาลัยอีสาน ในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง..... 79
4.1.1	ความสัมพันธ์ในกระบวนการเรียนรู้..... 80
4.1.2	การติดต่อสื่อสารกัน..... 85
4.2	วิธีการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพการพึ่งตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของมหาชีวาลัยอีสาน..... 87
4.2.1	ขั้นตอนการพัฒนาทักษะการเรียนรู้..... 88
4.2.2	ขั้นตอนการยกระดับการเรียนรู้โดยการสร้างความรู้..... 89
4.2.3	ขั้นตอนการสร้างพันธมิตรและผู้สนับสนุน..... 96
4.2.4	ขั้นตอนการเผยแพร่และขยายผลความรู้..... 100
4.3	การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเกษตรกรเกี่ยวกับการพึ่งตนเองเมื่อเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาศักยภาพกับมหาชีวาลัยอีสาน..... 100
5	สรุปและวิเคราะห์ผลการศึกษา..... 116
5.1	ผลที่เกิดขึ้นในชนบทอันเนื่องมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย. 116
5.2	สรุปและวิเคราะห์ผลการศึกษา..... 117
5.3	ข้อเสนอแนะ..... 122
5.4	ข้อเสนอแนะการศึกษาครั้งต่อไป..... 123
	รายการอ้างอิง..... 124
	ภาคผนวก..... 131
	ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์..... 138

สารบัญญภาพ

ภาพประกอบ		หน้า
3.1	ที่ตั้งและอาณาเขตมหาชีวาลัยอีสาน.....	72
4.1	การประชุมสัจจรเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน	84
4.2	แผนผังบุคคลและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับมหาชีวาลัย.....	99
4.3	แปลงปลูกหญ้ากินนี.....	104
4.4	แปลงเกษตรประณีต.....	104
4.5	แปลงเกษตรผสมผสาน.....	107
4.6	การเลี้ยงไก่บนขอบสระ.....	107
4.7	แปลงพืชผักสวนครัว.....	114
4.8	นักเรียนมาดูงานที่สวน.....	114

กิตติกรรมประกาศ

ข้าพเจ้าขอขอบคุณครอบครัวที่ให้การสนับสนุนและกำลังใจมาโดยตลอด วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะสำเร็จไม่ได้เลยหากมิได้รับความกรุณาจากอาจารย์ที่ปรึกษา คือ ดร. นฤมล บรรจงจิตร ที่ได้ชี้แนะความรู้และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ ขอขอบพระคุณที่ให้ความกรุณาแก่ลูกศิษย์คนนี้

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร. อมรา พงศาพิชญ์ ประธานกรรมการ สอบ ที่ให้คำแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์และตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์ ขอขอบพระคุณอาจารย์ สุรียา วีรวงศ์ และ ดร. พัชรารัตน์ วงศ์บุญสิน ที่กรุณารับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์และ ช่วยชี้แนะสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณเพื่อนๆ วิชาสหสาขา วิชาพัฒนามนุษย์และสังคมทุกคน โดยเฉพาะ อู่ เตียร จอย เกม และ มิ่ง ที่คอยช่วยเหลือและให้คำแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบคุณ ประชาชนชาวบ้าน นายแพทย์อภิสิทธิ์ อารงวรางกูร อาจารย์สมพิศ ไม้เรียง อาจารย์วนิดา กำเนิดเพชร และสมาชิกมหาศาลยาลัยอีสานทุกคน ที่ให้สัมภาษณ์และ ข้อมูลที่สำคัญอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่วิทยานิพนธ์นี้

สุดท้ายขอขอบคุณครูบาสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ แม่ฉวี ปรัชญพฤทธิ พี่บรรเลง พี่นักศึกษาบูรณาการศาสตร์ น้องออย น้องโล และน้องนันท์ ที่ให้ความอนุเคราะห์และความช่วยเหลือเรื่องต่างๆ ในขณะที่ผู้ศึกษาเก็บข้อมูลอยู่ในพื้นที่